

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним зверненням військової частини А 1080
щодо офіційного тлумачення положення пункту 28 частини першої
статті 293 Цивільного процесуального кодексу України
у взаємозв'язку з положеннями пунктів 2, 8 частини третьої статті 129
Конституції України

м. К и ї в
2 листопада 2011 року
№ 13-рп/2011

Справа № 1-25/2011

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича — головуючого,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Винокурова Сергія Маркіяновича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Кампа Володимира Михайловича,
Колоса Михайла Івановича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Маркуш Марії Андріївни — доповідача,
Овчаренка В'ячеслава Андрійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Стрижака Андрія Андрійовича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням військової частини А 1080 щодо офіційного тлумачення положення пункту 28 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями пунктів 2, 8 частини третьої статті 129 Конституції України.

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення військової частини А 1080.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування судами України положення пункту 28 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України.

Заслухавши суддю-доповідача Маркуш М. А. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне звернення — військова частина А 1080 — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положення пункту 28 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України (далі — Кодекс) у взаємозв'язку з положеннями пунктів 2, 8 частини третьої статті 129 Конституції України стосовно можливості апеляційного оскарження ухвал суду першої інстанції про відмову в задоволенні заяви щодо повороту виконання рішення суду.

Необхідність в офіційному тлумаченні автор клопотання обґрунтовує неоднозначним застосуванням наведеного положення Кодексу судами загальної юрисдикції, оскільки в одних випадках суди розглядають апеляційні скарги на ухвали судів першої інстанції про відмову в задоволенні заяви щодо повороту виконання рішення суду, а в інших — відмовляють у прийнятті до розгляду таких скарг, що призвело до порушення конституційного права військової частини А 1080 на апеляційне оскарження ухвали суду про відмову в задоволенні заяви щодо повороту виконання рішення суду. На підтвердження фактів неоднозначного застосування судами загальної юрисдикції положення пункту 28 частини першої статті 293 Кодексу до конституційного звернення долучено копії відповідних судових рішень.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного звернення висловили науковці Львівського національного університету імені Івана Франка, Національного університету «Одеська юридична академія».

3. Конституційний Суд України, розглядаючи справу щодо офіційного тлумачення положення пункту 28 частини першої статті 293 Кодексу у взаємозв'язку з положеннями пунктів 2, 8 частини третьої статті 129 Конституції України в аспекті питань, порушених у конституційному зверненні, виходить з такого.

3.1. Україна є правовою державою, в якій визнається і діє принцип верховенства права (стаття 1, частина перша статті 8 Конституції України). Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (частина друга статті 3 Основного Закону України). Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується (частина третя статті 8 Конституції України).

Згідно з Основним Законом України права і свободи людини і громадянина захищаються судом; кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (частини перша, друга статті 55).

3.2. Конституція України закріпила основні засади судочинства (частина третьої статті 129). Ці засади є конституційними гарантіями права на судовий захист, зокрема шляхом забезпечення перевірки судових рішень в апеляційному та касаційному порядку, крім випадків, встановлених законом (пункт 8 частини третьої статті 129 Конституції України).

Конституційні гарантії захисту прав і свобод людини і громадянина в апеляційній та касаційній інстанціях конкретизовані в главах 1, 2 розділу V Кодексу, де врегульовано порядок і підстави для апеляційного та касаційного оскарження рішень і ухвал суду в цивільному судочинстві.

У статті 293 Кодексу визначено перелік ухвал суду першої інстанції, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку окремо від рішення суду, зокрема ухвал щодо повороту виконання рішення суду.

Особливістю ухвал суду щодо повороту виконання рішення є те, що вони приймаються на стадіях виконання судового рішення і оскаржити їх одночасно з рішенням суду неможливо. Згідно зі статтею 380 Кодексу питання про поворот виконання вирішує також суд апеляційної чи касаційної інстанції, якщо, скасувавши рішення, він закриває провадження у справі, залишає позов без розгляду, відмовляє в позові повністю або задовольняє позовні вимоги в меншому розмірі.

Поворот виконання рішення — це цивільна процесуальна гарантія захисту майнових прав особи, яка полягає у поверненні сторін виконавчого провадження в попереднє становище через скасування правової підстави для виконання рішення та повернення стягувачем відповідачу (боржнику) всього одержаного за скасованим (зміненим) рішенням. Інститут повороту виконання рішення спрямований на поновлення прав особи, порушених виконанням скасованого (зміненого) рішення, та є способом захисту цих прав у разі отримання стягувачем за виконаним та у подальшому скасованим (зміненим) судовим рішенням неналежного, безпідставно стягненого майна (або виконаних дій), оскільки правова підстава для набуття майна (виконання дій) відпала. Як наголошено в Рішенні Конституційного Суду України від 30 січня 2003 року № 3-рп/2003, «правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективне поновлення в правах» (абзац десятий пункту 9 мотивувальної частини).

3.3. Однією з основних засад судочинства в Україні є забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом (пункт 8 частини третьої статті 129 Основного Закону України).

Питання апеляційного та касаційного оскарження судових рішень вже були предметом розгляду Конституційного Суду України. Зокрема, він визнав, що можливість (право) оскарження судових рішень у судах апеляційної та касаційної інстанцій є складовою права особи на судовий захист. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку гарантує відновлення порушених прав і охоронюваних законом інтересів людини і громадянина (абзац третій підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 11 грудня 2007 року № 11-рп/2007).

Відповідно до правової позиції Конституційного Суду України «положення пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України стосовно забезпечення

апеляційного оскарження рішення суду, крім випадків, визначених законом, слід розуміти так, що у цивільному процесі апеляційному оскарженню підлягають ухвали за винятком випадків, коли таке оскарження заборонено законом» (абзац сьомий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 27 січня 2010 року № 3-рп/2010).

Відсутність можливості апеляційного оскарження ухвали суду першої інстанції про відмову в задоволенні заяви щодо повороту виконання рішення суду в такому самому порядку, як і ухвали щодо повороту виконання рішення суду, не узгоджується з принципом справедливості та визначеними в частині третій статті 129 Конституції України основними засадами судочинства, зокрема рівністю усіх учасників судового процесу перед законом і судом; забезпеченням апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом (пункти 2, 8).

Виходячи з наведеного Конституційний Суд України вважає, що ухвала суду щодо повороту виконання рішення стосується прав та інтересів однієї зі сторін, які відповідно до конституційної вимоги рівності перед законом і судом повинні мати рівні процесуальні можливості на поновлення своїх прав, порушених виконанням такого рішення, шляхом оскарження в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції як щодо повороту виконання рішення суду, так і про відмову в задоволенні заяви щодо повороту виконання рішення суду. Такий висновок узгоджується з правовою позицією Конституційного Суду України, висловленою в Рішенні від 25 грудня 1997 року № 9-зп, за якою суд не може відмовити у правосудді, якщо мають місце ущемлення прав і свобод громадян, інакше це буде порушенням права на судовий захист, яке згідно зі статтею 64 Конституції України не може бути обмежене (пункти 1, 2 резолютивної частини).

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 62, 66, 67, 69, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті конституційного звернення положення пункту 28 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями пунктів 2, 8 частини третьої статті 129 Конституції України слід розуміти так, що апеляційному оскарженню окремо від рішення суду підлягають ухвали суду першої інстанції як щодо повороту виконання судового рішення, так і про відмову в задоволенні заяви щодо повороту виконання судового рішення.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 13-rp/2011 dated November 2, 2011 in the case upon the constitutional appeal of a military unit A 1080 concerning official interpretation of the provision of Article 293.1.28 of the Civil Procedural Code of Ukraine in connection with the provisions of Articles 129.3.2, 129.3.8 of the Constitution of Ukraine*

Subject of right to constitutional appeal — the military unit A 1080 — applied to the Constitutional Court of Ukraine with a constitutional appeal to provide official interpretation of the provision of Article 293.1.28 of the Civil Procedural Code of Ukraine (hereinafter referred to as «the Code») in connection with Articles 129.3.2, 129.3.8 of the Constitution of Ukraine concerning the opportunity to challenge in the appellate instance the rulings of courts of first instance on refusal to allow claims regarding reversal of execution of court decisions.

The Constitution of Ukraine established the main principles of the judiciary (Article 129.3). These principles are the constitutional guarantees of the right to judicial protection, in particular, through ensuring challenge of court decisions in appeal and cassation, except in cases established by law (Article 129.3.8 of the Constitution).

Article 293 of the Code determines the list of rulings of courts of first instance that may be challenged in appeal separately from court decisions, in particular, rulings regarding reversal of execution of court decisions.

Reversal of execution of a court decision is a civil procedural guarantee for protection of property rights of an individual, which implies reversal of the parties of execution proceeding into previous status through cancellation of legal grounds for execution of the decision and return of all property gained by the cancelled (modified) decision from the plaintiff to the debtor. The institute of reversal of execution of court decisions is aimed at renewal of the rights of individual which were violated by the execution of the cancelled (modified) decision and is a method to protect those rights in case of receipt by the plaintiff of property (or enforcement of action) that was claimed unduly or/and unfoundedly in accordance with the executed decision that was further cancelled (modified), since the legal base for obtaining property (execution of actions) no longer arises.

Lack of opportunity to challenge in appeal rulings of courts of first instance on refusal to allow claims regarding reversal of execution of court decisions in the same manner as is established by law for rulings on reversal of execution of court decisions is not in tune with the principle of equality and basic principles of the judiciary stated in Article 129.3 of the Constitution, in particular, equality before the law and the court of all parties of a trial and ensuring challenge of a court decision in appeal and cassation, except in cases established by law (Articles 129.3.2, 129.3.8 of the Constitution).

Taking into consideration the abovementioned, the Constitutional Court of Ukraine acts on the assumption that the court ruling on reversal of execution of the court decision relates to the rights and interests of one of the party of the trial who according to the constitutional requirement of equality before the law and court should have equal procedural opportunities for renewal of their rights that were violated by execution of such decision, by means of challenging in appeal a ruling of a

court of first instance on reversal of execution of the court decision, as well as on refusal to allow a claim on reversal of execution of the court decision.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that in the aspect of the constitutional appeal the provisions of Article 293.1.28 of the Civil Procedural Code of Ukraine in connection with the provisions of Articles 129.3.2, 129.3.8 of the Constitution of Ukraine should be understood as reading that apart from a court decision there may be challenged in appeal rulings of a court of first instance on reversal of execution of the court decision as well as rulings on refusal to allow claims on reversal of execution of court decision.